

Trends in de Gentse avifauna

Begin 2007 publiceren we een jaarboek over vogels in de regio Gent en Kanaalzone. Uiteindelijk zal hier veel meer informatie in staan dan wij aanvankelijk voor ogen hadden. Na enkele tientallen jaren zonder publicatie vonden we het immers noodzakelijk om alles wat meer te duiden, in plaats van gewoon lijsten met waarnemingen weer te geven. Dit artikel, een voorpublicatie, kan je zien als een zeer lange samenvatting van de krachtlijnen van dit jaarboek. Het is bijzonder informatief, stemt tot nadenken en geeft aan waar dringende maatregelen nodig zijn. Het samenstellen van het jaarboek, eigenlijk uitgegroeid tot een halve Avifauna, gaf ons immers genoeg informatie om de trends in het Gentse vogelbestand eens te evalueren. We beperken ons hierbij tot de broedvogels, omdat die het meest zeggen over de kwaliteit van hun leefomgeving.

GEERT SPANOGHE (TEKST EN FOTO'S)

Al vogelend geschiedenis schrijven ...

Wie al lang in onze regio naar vogels kijkt, heeft bijzonder veel zien veranderen: veel soorten zijn volledig verdwenen of sterk achteruitgegaan, nieuwe soorten vestigden zich en een aantal soorten doet het dan wel weer goed.

De ancients onder ons, die in de jaren '50 en '60 in onze regio onderzochten, konden probleemloos *woudaapjes*, *grote karekieten*, *grauwe klauwieren* en *klapeksters* zien. *Paapjes*, *rietzangers*, *geelgorzen* en *grauwe gorzen* waren nog algemeen. Een avondtochtje was altijd goed voor *kwartelkoning* of *nachtzwaluw* en er waren weinig gebieden waar geen

nachtegaal te horen was. Wie in de jaren '70 begon met vogels kijken, moest voor veel van die soorten al behoorlijk wat inspanningen doen om ze jaarlijks te zien te krijgen. Van soorten als geelgors en grauwe gors kwamen plaatselijk nog goede aantallen voor, maar in veel delen van onze regio waren ze al verdwenen. In het begin van de jaren '80 konden van soorten als *grauwe klauwier* en *klapekster* nog net de laatste broedpaartjes optekenen, woudaapjes waren toen al verdwenen als broedvogel. Daarbij komt nog dat toen ook zeer duidelijk werd dat *veldleeuweriken*, *graspiepers*, *kneus*, *zomertalingen*, *nachtegalen*, *braamsluipe* en nog een hele reeks ande-

re soorten een serieuze achteruitgang van hun broedbestand kenden. De kolonies van *huiszwaluwen* leken jaar na jaar af te nemen en ook *boerenzwaluwen* leken niet meer alomtegenwoordig in het buitengebied. Geen van deze soorten, en ook veel andere soorten, konden zich in de jaren '90 herpakken.

Met al deze opgesomde soorten gaat het dus heel slecht. Woudaapjes, grote karekieten en klapeksters kan je bestempelen als soorten van hoog kwalitatieve natuur. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat deze soorten verdwenen zijn in onze sterk verstedelijkte regio, met natuurgebieden die een sterke versnippering en

achteruitgang hebben ondergaan sinds de jaren '50. Dat veldleeuwieren, kneus, nachtegaal en veel andere relatief weinig veeleisende soorten ook zeer zwaar achteruitgaan, zelfs lijken uit te sterven in onze regio, baart ons echter minstens evenveel zorgen en is eigenlijk onaanvaardbaar.

Onze kennis in tabellen gegoten ...

Wil men iets doen aan de zorgwekkende afnames van bepaalde broedvogels of soortengroepen, dan is de eerste stap een degelijke kennis van de oorzaken van de negatieve evoluties. Voor zover deze duidelijk zijn, staan die telkens ook aangegeven bij de soortbespreking in het jaarboek. In dit artikel groeperen we de voorname broedvogels van onze regio

per habitat om een beter overzicht te krijgen van de algemene trends. Uiteraard kunnen sommige soorten aan meerdere habitats toegekend worden. In dit geval kiezen we voor diegene waar ze in onze regio het meest aangetroffen worden. Ook soorten die positief geëvolueerd zijn worden aangegeven. Enkel zeer algemene soorten, die in allerlei habitats leven, tot in de stadstuin, worden hier niet opgenomen. Dit zijn bijvoorbeeld *wilde eend*, *waterhoen*, *meerkoet*, *houtduif*, *kraaiachtigen*, de algemene mezen, *vink*, *groenling*,...

De trend die in de tabel aangegeven is, werd bepaald op basis van het aantalsverloop van de soort tussen de vorige avifaunaperiode (begin jaren '80) en anno 2005. In de tweede kolom wordt met een '+' een duidelijke

toename ten opzichte van de vorige avifaunaperiode aangegeven. '++' wijst op een zeer sterke toename. Hetzelfde geldt voor de dalende trends ('-' en '--'). Voor de volledigheid hebben we de soorten die al langer dan de vorige avifaunaperiode uitgestorven zijn in onze regio, ook aan de tabellen toegevoegd. Enkel broedvogels die zich al minstens tien jaar niet meer voortgeplant hebben in onze regio worden tot die categorie gerekend. Dit wordt dan als opmerking in de derde kolom aangeduid. Wanneer een soort bijvoorbeeld duidelijk toegenomen is ten opzichte van de vorige avifaunaperiode, maar intussen opnieuw achteruitgaat, dan wordt dit eveneens in de derde kolom van de tabel als opmerking toegevoegd.

Soorten van open water zoals kreken, plassen en weidegebieden met brede sloten

Door grote infrastructuurwerken zoals de aanleg van autostrades en bruggen maar ook door ontwikkelingen in de kanaalzone ontstonden grote plassen waar soorten als fuut, dodaars, oeverwaluw en vele eenden van profiteerden. Zeker nadat de erbarmelijke kwaliteit van het water doorheen de jaren '80 en '90 stilaan begon te beteren.

Kulfeend noteerden we pas begin de jaren '80 als broedvogel in onze regio

Soort	Trend	Opmerking
Dodaars	+	
Fuut	+	
Aalscholver	++	
Bergeend	+	
Slobeend	++	Na 2000: -
Krakeend	++	Na 2000: -
Kulfeend	++	Na 2000: -
Tafeleend	+	Na 2000: -
IJsvogel	+	
Oeverwaluw	= tot -	Na 2000: -

Om met een positieve noot te beginnen: veel soorten van deze habitats bleven stabiel, kenden zelfs een sterke toename of vestigden zich in onze regio. De grote infrastructuurwerken in de jaren '60 en '70 creëerden veel nieuwe leefgebieden. De waterkwaliteit was toen wel bar slecht. De laatste decennia is die echter merkbaar verbeterd, zodat nu soms spectaculaire broedaantallen voorkomen vergeleken met dertig jaar terug. Bovendien profiteren verschillende van de eendensoorten van de kwalitatief iets mindere wateren, doordat deze door de band iets voedselrijker zijn dan in een zuiver natuurlijke toestand.

Voor sommige soorten zien we helaas weer een daling van de aantallen na 2000, meestal ten gevolge van gebrek aan broedgelegenheid in de Kanaalzone! *Krakeend* en *bergeend* lijken de enigen die de verliezen aldaar kunnen compenseren in meersen en op plassen ten zuiden van Gent. Ook de verwilderde soorten, zoals *Canadese gans*, *nijlgans* en *brandgans* zijn de afgelopen tien jaar explosief toegenomen, met de bekende en minder gunstige gevolgen van dien... *Magelhaengans* en *Indische gans* zijn dan weer iets recentere exoten die intussen ook in onze regio tot broeden komen.

Soorten van moerassen, waterriet en meersen met hoge waterstand

Uitgestrekte moerassen met voldoende diep water, een van de zeldzaamste biotopen in onze regio. Als ze er dan al zijn, is er meestal te veel mis met de waterkwaliteit om kritische watervogels zoals woudaap of grote karekiet te herbergen.

Woudaap: ik steek mijn broek af en plein public als deze soort ooit weer broedt in Gent!

Soort	Trend	Opmerking
Roerdomp	Uitgestorven!	Sinds 1963 (Assenede)
Woudaapje	Uitgestorven!	Sinds 1979 (Zevergem)
Zomertaling	Uitgestorven!	Sinds 2003!
Watersnip	Uitgestorven!	In 1991 laatste broedgeval
Zwarte stern	Uitgestorven!	Sinds 1960 (Assenede)
Snor	Uitgestorven!	In 2000-2004 nog/opnieuw vermoedelijke broedgevallen te Assenede en Sint-Elooiskreek
Grote karekiet	Uitgestorven!	In 1980-1984 nog vermoedelijke broedgevallen te Zevergem en in Damvallei

Dit is een van de meest kritische biotopen in onze regio. Niet alleen merken we een sterke afname van de oppervlakte van dit habitat, bovendien is de kwaliteit ervan in de meeste gebieden sterk achteruitgegaan. Zowel de waterkwaliteit als -kwantiteit laten er dikwijls te wensen over. Tot deze categorie behoren verscheidene soorten die al zeer lang uitgestorven zijn in onze regio en ondertussen zelfs in Vlaanderen. Het is opvallend dat juist deze biotopen al tientallen jaren het meest aandacht krijgen in het natuurbehoud. Maar de tot nu geleverde inspanningen voldoen nog lang niet om de negatieve trend te keren.

Dit bevestigt de stelling dat herstel van de habitatkwaliteit op kleine schaal voor deze soorten niet volstaat, het kwantitatief aspect – namelijk de creatie van voldoende grote oppervlaktes aan geschikte habitat – is minstens even belangrijk!

Soorten van moeras en rietvelden tot landschappen met verspreid moerassige elementen

Een mozaïeklandschap van ruigten, moerasjes en graslanden zoals hier in De Putten te Melsen is ideaal voor soorten als rietgors, blauwborst, bosrietzanger en zelfs waterral maar niet goed genoeg voor kritische soorten als woudaapje, roerdomp of grote karekiet.

Rietgors: het is nog geen kommer en kwel bij onze populatie rietgorzen, maar het is duidelijk dat veel afhangt van enkele grote natuurgebieden.

Soort	Trend	Opmerking
Bruine kiekendief	+	
Waterral	+ of stabiel	Vermoedelijk sterk onderschat als broedvogel ten tijde van de vorige avifauna
Blauwborst	++	Mogelijk recent lichte afname
Sprinkhaanzanger	=	
Bosrietzanger	=	
Kleine karekiet	+ of stabiel	
Rietzanger	--	Plaatselijk stabiel
Rietgors	-	

Uiteraard overlappen deze habitats met deze uit de vorige categorie. Het verschil zit hem in het feit dat de hierin opgenomen soorten soms met minder tevreden zijn, zich in kleine gebieden, soms restzones, kunnen handhaven of zelfs profiteren van een negatieve invloed die de voorgaande soorten verdreef. Het gaat om zaken zoals verruiging van rietlanden, verlanding, een verlaagde waterstand of zelfs vervuiling. Soorten als *blauwborst* en *bosrietzanger* profiteren hier duidelijk van. *Waterral* nam dan weer toe na het ontstaan van bijkomend geschikte leefgebieden: door het kappen van populierenbosjes in

valleigebieden ontstond op verschillende plaatsen een mozaïek van wilgenstruweel, rietland, verlandend riet en grote zeggenvetaties. Ook hier wordt bij enkele soorten een achteruitgang vastgesteld, die soms kan toegeschreven worden aan het alsmar verdwijnen van veel zeer kleine biotopen, die tot deze categorie behoren. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de *rietgors*. Die vind je nu alleen nog in de kerngebieden met grotere rietvelden, terwijl die de vorige decennia genoeg nam met een brede sloot in het agrarisch landschap.

Soorten van gesloten bossen

Hieronder vallen de soorten van gesloten, opgaand bos. Dat kan zowel uit loofbos, naaldbos als gemengd bos bestaan. Bijna al deze soorten namen de laatste vijftig jaar gestaag in aantal toe. We hebben wel de indruk dat de aantallen in de vorige avifauna (begin jaren '80) voor veel soorten uit deze categorie, onderschat waren. Onze regio was na de wereldoorlogen bosarm, of de bossen waren nog maar pas heraangeplant. Inmiddels hebben veel bosbestanden een leeftijd van 70 tot 90 jaar

bereikt, een leeftijd waarop de bomen al van nature meer holten krijgen en de schors ruwer en dus interessanter worden voor soorten die voedsel zoeken op boomstammen, zoals spechten, *boomklever* en *boomkruiper*. Ook de aankoop van bossen door de Vlaamse overheid en de terreinbeherende verenigingen hebben de afgelopen decennia geleid tot een verschuiving van meer productiegerichte naar meer multifunctioneel of natuurgetrouw beheerde bossen. Deze beheervormen schenken extra

aandacht aan het plaatselijk laten staan van oude en kaprijpe bomen en dood hout. Al deze elementen hebben een bijdrage geleverd aan de populaties van de uitgesproken bossoorten. Veel oorspronkelijke bossoorten zijn nu zelfs via tuinen en parken tot in de stedelijke omgeving komen broeden, waar zij de structuur van de stad een beetje als een bosstructuur herkennen. Roofvogel- en uilensoorten zijn sterk toegenomen, nadat ze uiterst zeld-

zaam of zelfs vrijwel verdwenen waren door de zware vervolging en het overmatig gebruik van pesticiden in de jaren '50 tot '70. Slechts drie soorten uit deze groep doen het slecht bij ons, namelijk fluitier, *wielewaal* en *glanskop*. Laatstgenoemde is na een vestiging medio de jaren '80 mogelijk als broedvogel opnieuw verdwenen uit onze regio.

Veel bosvogels deden het wel goed in onze regio de laatste decennia. Een goed beheer en de uitbouw van stadsbossen rond Gent zouden deze trend moeten bestendigen.

Boomklever: een typische bossoort die sterk toenam in ons gewest door de veroudering van bossen. (foto Pieter Espeel)

Soort	Trend	Opmerking
Sperwer	++	
Buizerd	++	
Wespendief	+	
Boomvalk	++	Na 2000: = of -
Bosuil	++	
Zwarte specht	+	
Kleine bonte specht	=	
Fluitier	-	Intussen verdwenen als broedvogel
Goudhaan	+	
Vuurgoudhaan	=	
Glanskop	+	In 2005 geen waarnemingen meer van deze soort, die zich eind de jaren '80 in onze regio vestigde!
Kuifmees	++	
Zwarte mees	+	
Boomklever	+	
Boomkruiper	+	Vermoedelijk vroeger wel onderschat
Wielewaal	--	

Soorten van open bossen of van bosrijke landschappen

Bossen hebben bij ons een zeer scherpe grens met het omliggende platteland. Brede overgangen met veel struiken en boomgroepjes vinden we niet meer in onze regio.

Nachtzwaluw: zonder een aangepast beheer in het Heidebos zouden we heel ver moeten rijden om deze soort te zien!

Soort	Trend	Opmerking
Holenduif	+ of stabiel	De afgelopen jaren mogelijk een lichte afname
Zomertortel*	---	
Koekoek *	-	
Ransuil	=	De afgelopen jaren mogelijk een lichte afname
Nachtzwaluw	-	Sinds 2004 opnieuw broedvogel na jarenlange afwezigheid
Groene specht	= of +	
Boomleeuwerik	=	
Boompieper	---	
Gekraagde roodstaart	-	
Nachtegaal	---	Nagenoeg verdwenen
Spotvogel*	-	
Fitis	-	
Braamsluiper*	--	
Grauwe vliegenvanger	= of -	
Staartmees	+	
Matkop	--	
Goudvink	-	

* Soorten waarvan bij benadering de helft van onze populatie in de open bossen of bosrijke landschappen broedt. De andere helft broedt in de hieronder beschreven halfopen en open landschapstypes met kleine landschapselementen. Zij hadden dus net zo goed in onderstaande tabel kunnen staan.

Onder deze soortengroep vallen soorten die in de literatuur doorgaans ook als bossoorten worden beschouwd, maar die niet of slecht gedijen in een hoog opgaand bos, zonder lichtrijke situaties of open plekken. Hiertoe behoren de soorten van mantels en zomen (natuurlijke, brede bosranden), pionierstadia van bossen, struwelen, kleine en grote open plekken in bossen, hakhoutbossen en middelhoutbossen, lichtrijke en halfopen bossen, parkachtige landschappen en 'wastines' (mozaïeken van bos, struweel, grasland en ruigte, zonder herkenbare perceelsgrenzen). In tegenstelling tot de soorten van een gesloten, hoog opgaand bos, doet deze soortengroep het helemaal niet zo goed. Het verdwijnen van de hakhoutcultuur, het kappen en ontwateren van talrijke kleine, vochtige hakhout- en broekbossen, het verder verbossen van struwelen en halfopen pionierbosjes, die tussen de jaren '60 en '80 ontstaan waren in onze valleigebeden na het opgeven van de hooilandcultuur, zijn belangrijke oorzaken voor de sterke achteruitgang van veel soorten uit

deze groep. Hiertoe behoren onder meer *nachtegaal*, *zomertortel*, *goudvink*, *matkop* en *spotvogel*.

Als je in ons landschap naar de bossen kijkt, valt meteen op dat de grenzen van het bos vrijwel steevast kaarsrecht zijn. Naast de hoge bomen van het bos ligt meteen een akker of een kort begraasd grasland. Bij een natuurlijke bosrand gaat het hoge bos echter via een gevarieerde struik- en ruigtelaag over in het open landschap, en zo iets zie je maar zelden bij ons. Juist deze overgangszone is voor veel vogels van belang.

Het verbossen van veel van de laatste heiderelicten op de zandrug ten noorden van Gent is een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van soorten als *nachtzwaluw*, *boompieper* en *boomleeuwerik*. Het heideherstel van de afgelopen vijf jaar in het Heidebos begint wel zijn vruchten af te werpen: de *boomleeuwerik* heeft er zich na een terugval opnieuw min of meer hersteld en de *nachtzwaluw* broedt er sinds 2004 opnieuw.

Soorten van halfopen tot open landschapstypes met kleine landschapselementen

Hoogstamboomgaarden zijn een ideale broedhabitat voor steenuil, gekraagde roodstaart, ringmus, spotvogel en nog zoveel meer. De allermooiste in onze regio, te Lovendegem, werd onlangs volledig opgeofferd voor een nieuwe woonwijk!

Gauwe klauwier: zal een veeleisende soort als deze ooit nog bij ons terugkeren als broedvogel?

Soort	Trend	Opmerking
Steenuil	=	
Grote lijster	-	
Gauwe klauwier	Uitgestorven	Laatste broedgeval in 1982
Klapekster	Uitgestorven	Laatste broedgeval in 1982
Kneu	--	
Geelgors	--	Bijna verdwenen

Hiertoe behoren de soorten van halfopen tot open landschappen die aangewezen zijn op de plaatselijke aanwezigheid van allerlei houtachtige elementen, zoals dreefbomen, knotbomen, houtkanten, hagen, hoogstamboomgaarden of struweel. Al de kritische soorten van deze groep kenden reeds sinds begin de jaren '60 een sterke achteruitgang in onze regio. De schaalvergroting van de landbouw, in combinatie met een intensievere landbouwpraktijk (gebruik van bestrijdingsmiddelen, toename van bemesting, verdwijnen van hooilandcultuur en bloemenrijke ber-

men,...) begon al snel na de Tweede Wereldoorlog. De daaropvolgende ruilverkavelingen 'oude stijl', waarbij talrijke dreven, houtkanten en hagen geroid werden, hebben tot een sterke achteruitgang geleid van soorten als *kneu* en *geelgors*. Klapekster en grauwe klauwier zijn bij ons intussen als broedvogel verdwenen. De twee laatstgenoemde soorten waren tot in 1982 broedvogels in het Heidebos en hebben er langs een spoorwegberm grenzend aan een brede bosrand met heide en struweel gebroed.

Soorten van het open agrarisch gebied

Bloemrijke akkerranden zijn een grote zeldzaamheid geworden in het agrarisch gebied. Nochthans zijn ze van levensbelang voor soorten als patrijs, veldleeuwerik en graspieper.

Veldleeuwerik: één van de vele soorten die bijna volledig uitgestorven zijn in onze regio door de intensivering van de landbouw.

Soort	Trend	Opmerking
Patrijs	-	
Klevit	-	
Scholekster	+	
Veldleeuwerik	--	
Boerenzwaluw	-	
Graspieper	--	
Gele kwikstaart	-	
Roodborsttapuit	-	
Grauwe gors	Uitgestorven	Sinds begin jaren '90

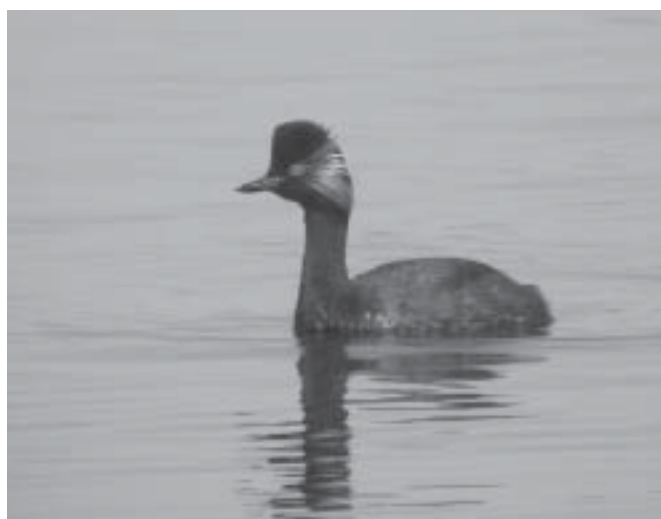
Deze soortengroep is in tegenstelling tot de vorige niet of veel minder aangewezen op houtige elementen en verkiest doorgaans een open landschap. De soorten van deze categorie vergaat het helaas al niet veel beter. Het is zeer duidelijk dat de intensieve landbouw van de laatste decennia hun weinig perspectieven biedt. Slechts soorten zoals *houtduif* en nagenoeg alle kraaiachtigen en meeu-

wen, hebben baat gehad bij de omschakeling naar grote monoculturen. Met name de invoer van maïs is een zegen geweest voor deze soorten, net zoals voor verschillende overwinteraars, die dan meestal nog niet echt geapprecieerd worden door de sector zelf (duiven, kraaiachtigen en meeuwen).

Weidevogels en soorten van opgehoogde terreinen met ondiepe plassen en slikken

Opgespoten terreinen in de Kanaalzone herbergen zowel 'eigen' soorten zoals geoorde fuut en kleine plevier als de laatste koppeltjes van akkervogels zoals veldleeuwerik en graspieper in onze regio.

De geoorde fuut, een exclusieve soort van de Kanaalzone, die daar al enkele jaren ongeduldig wacht op geschikte compensatiegebieden.

Soort	Trend	Opmerking
Geoorde fuut	++	Nagenoeg verdwenen in de Kanaalzone na 2000!
Slechtvalk	+	Broedvogel sinds eind '90
Kluut	+	Na 2000: -
Kleine plevier	-	
Grutto	++	
Tureluur	-	
Zwartkopmeeuw	+	Verdwenen na 2000!
Visdief	-	
Bijeneter	+	Zeer kleine populatie

Hieronder vallen enkele soorten die buiten de voorgaande categorieën vielen. Het gaat meestal om steltlopers en/of Kanaalzonesoorten. Met name de weidevogels geven een dubbel beeld: de Gentse Leie- en Scheldemeersen wer-

den recent gekoloniseerd door *grutto's* en ook *tureluur* lijkt zich te vestigen. In het krekengebied is de populatie tureluurs echter uitgestorven en bereikten de grutto's na hun kolonisatie al heel snel een limiet, door de beperkte

oppervlakte aan natte poldergraslanden. De vestiging van vooral grutto in onze regio kwam er na een zeer sterke achteruitgang in Nederland, een land dat van wereldbelang is voor deze soort. Aangezien Vlaanderen in de periferie ligt van deze grote populatie, lijkt het sterk aange-

wezen om op verschillende plaatsen, dus ook in het Gentse, voluit de kaart van de weidevogels te trekken bij de inrichting en het beheer van meersengebieden. Bij het uiteenvallen van de kernpopulatie van een soort stijgt immers het belang van kleinere populaties in de periferie.

Conclusies en aanbevelingen voor het beleid

Het is onmogelijk om hier een korte en bondige conclusie te schrijven die alle noodzakelijke elementen bevat. Voor elke opgenoemde soort is het daarom van belang ook de soortbespreking in het jaarboek te lezen, die doorgaans aanvullende uitleg verschaft. Toch vallen er enkele hoofdlijnen te distilleren uit die verschillende verhalen.

Wat we hoe dan ook leerden uit onze analyse, is dat het natuurbeleid van de laatste decennia ontoereikend bleek om de meeste negatieve trends binnen onze avifauna te keren. Dit beleid spitste zich vooral toe op bossen en de natte riviervalleien. In de daaraan gebonden habitats zijn weliswaar positieve elementen aan te halen, maar uit de gegevens blijkt ook duidelijk dat er toch nog een lange weg te gaan is om een aantal kritische soorten terug te krijgen. In het agrarisch gebied vielen ook harde klappen: de meeste soorten die gebonden zijn aan de aanwezigheid van kleine landschapselementen, maar ook de traditionele grondbroeders van het open landbouwgebied, krijgen het hard te verduren. Op basis van de trends voor de verschillende soortengroepen, gekoppeld aan de voornaamste natuurgebieden en potenties voor natuurwaarden in het Gentse, kunnen we een aantal suggesties doen voor het beleid.

Eén Bourgoyen is niet genoeg...

In de vallei- en meersengebieden merken we dat enkele soorten van open water, verlandende rietvegetaties en overgangszones naar grote zeggenvetaties het goed doen. Hiertoe behoren onder meer diverse eendensoorten, bruine kiekendief, waterral en blauwborst. Voor deze soorten gaat het erom de continuïteit

van het beheer in de natuurgebieden te garanderen. De zeer kritische soorten van moerassen, waterriet en meersen met een hoge waterstand zijn in onze regio echter bijna allemaal uitgestorven. Voor de meeste van die soorten zijn niet alleen een voldoende hoge waterstand in het voorjaar en zomer van belang, maar ook grote oppervlaktes geschikt habitat. Uit de literatuur blijkt inderdaad dat soorten als roerdomp en grote karekiet grote oppervlaktes kwalitatieve habitat (waterriet) vereisen. Diezelfde oppervlaktevereisten gelden voor weidevogels zoals grutto en tureluur.

Indien we die soorten willen terugkrijgen of extra kansen geven, moet men bij het beheer veel verder gaan dan nu het geval is. Soms zal zware natuurontwikkeling of -herstel noodzakelijk zijn om zowel de waterkwaliteit als -kwantiteit weer geschikt te maken voor soorten als woudaapje, snor en grote karekiet. Op Gentse schaal gesproken, is één Bourgoyen

niet genoeg! De Bourgoyen zouden zonder de aangrenzende Leievallei, tot aan de Ooidonkse meersen, ook lang niet zijn wat ze nu zijn. Wanneer het gehele gebied, van de Gentse stadsrand tot voorbij Ooidonk, als één geheel kan uitgebouwd en beheerd worden, krijgen enkele kritische soorten zoals zomertaling opnieuw kansen. Voor de grutto, die het de afgelopen decennia wel vrij goed deed bij ons, maar waar we op internationaal vlak een verantwoordelijkheid hebben, kan zo de populatie van de Leievallei nog versterkt worden. Via een netwerk van kerngebieden, stapstenen en corridors biedt een dergelijk project aan tal van kritische en bedreigde dieren en planten de kans om weer gezonde populaties op te bouwen.

Willen we in onze regio ruimte creëren voor een gezonde populatie van de soorten met grote oppervlaktevereisten, dan zijn analoge maatregelen in de Scheldevallei noodzakelijk. Het is daarom van groot belang dat ook

De Gentse populatie grutto's groeit. De grote populaties in de lage landen nemen daarentegen steevast af. Inrichting en beheer van gebieden als Leievallei en vooral Gentbrugse Meersen zouden vooral voor deze soort ook mogelijkheden moeten bieden.

in de andere historische meersengebieden gelijkaardige projecten ontwikkeld worden. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de Gentbrugse Meersen, waar men hopelijk voluit de kaart van de weidevogels zal trekken. Maar ook in de andere Scheldemeersen is nood aan dergelijke initiatieven (onder meer in de Kalkense Meersen en de meersen in de Scheldevallei ten zuiden van Gent). Op die manier kun je een zogenaamde metapopulatie van moeras- en weidevogels laten ontstaan in de Schelde- en Leievallei, waarbij regelmatig uitwisseling tussen de verschillende deelpopulaties plaatsvindt. Zo is de volledige populatie degelijk gebufferd tegen externe invloeden en natuurlijke populatieschommelingen (veroorzaakt door strenge winters, droge voorjaren, enz.). Op die manier verlies je niet bij de eerste de beste calamiteit een kritische soort voor verscheidene jaren.

Een stuk ten noorden van het Gentse stadscentrum ligt het krekengebied. Willen we ook hier gezonde en beter gebufferde broedvogelpopulaties, dan is het sterk aanbevolen dat in één of meer kreken aan natuurinrichting en -herstel kan gedaan worden. Naast het herstel van het broedhabitat van onze meest kritische soorten, is bijzondere aandacht gewenst voor het behoud en versterken van belangrijke aantallen weidevogels en overwinteraars zoals ganzen en kleine zwanen. Hiervoor zou het herstel van graslandcomplexen als bufferzones rond kreken een ideale manier zijn om aan de vereisten van deze soorten tegemoet te komen.

Een agrarische ramp ...

In het agrarisch gebied, waar bij ons tot nog toe bijna elke vorm van natuurbeleid ontbreekt, zijn de verliezen mogelijk het zwaarst. Anno 2005 zijn de resultaten daar ook naar: graspiepers, veldleeuweriken en kneus zijn op veel plaatsen verdwenen in het agrarisch landschap door intensivering van de landbouw. Zij vinden hun laatste toevluchtsoord, met nog gezonde populaties, op de onbebouwde vlaktes in de Kanaalzone. Zomertortels, matkoppen, grauwe, geel- en rietgorzen zijn nagenoeg teruggetrokken tot enkele kerngebieden. Verschillende soorten die in Vlaande-

Boerenzwaluw: heeft deze ooit algemene soort nog toekomst in de Gentse regio ?

ren sterk achteruitgaan, zijn in Gent al jaren uitgestorven, als een van de eerste regio's. Dit is beslist geen opsteker! Wij kunnen dan ook niet anders dan aanbevelen dat ook hier aandacht besteed wordt aan het herstellen van natuurwaarden en het invoeren van een ecologisch beheer. Wij beseffen maar al te goed dat dit veel minder evident is dan in gebieden waar natuur de hoofdfunctie is. Maar wie vindt anno 2006 een landbouw die natuur en milieu volledig ondergeschikt maakt aan de economische winst, meestal op korte termijn en helemaal niet duurzaam, nog aanvaardbaar?

Enkele Vlaamse gemeenten die al verscheidene jaren met succes inspanningen leveren voor akkervogels en het herstel van kleine landschapselementen, tonen aan dat het wel degelijk haalbaar is om soorten terug te krijgen. Vaak gaat het om in opervlakte beperkte en lokale kleinschalige maatregelen, zoals een milieu- en insectenvriendelijker bembelbeheer. Wij zijn ervan overtuigd dat daar wel degelijk een groot maatschappelijk draagvlak voor is. Meer dan bij de andere biotopen zullen hier door de overheden initiatieven genomen moeten worden. De planologische bestemmingen laten immers niet toe dat natuurverenigingen hier een grote rol kunnen spelen.

Een ideetje zou kunnen zijn dat er op stadsgronden in het agrarisch gebied verplicht akkerrandenbeheer zou toegepast worden, gecombineerd met braaklegging in een meerjarig roulatiesysteem.

Eindigen met een positieve noot? Bossen...

Wat de 'strikte bossoorten' betreft (de soorten van een gesloten, hoog opgaand bos), zien we over nagenoeg de hele lijn een positieve evolutie. Daar is het dus opnieuw een kwestie van de continuïteit te garanderen van het gevoerde duurzaam bosbeheer, met voldoende oog voor dood hout en dikke bomen. Op de plaatsen waar dit nog niet het geval is, kunnen we dit alleen maar aanbevelen. *Middelste bonte specht* is een kritische bossoort, die met zijn areaaluitbreiding van de afgelopen jaren bijna de grens van onze regio bereikt heeft. Willen we in de toekomst goede kansen bieden aan deze soort, die de voorkeur geeft aan voldoende grote bossen met veel dikke eiken met een breed ontwikkelde kroon, dan moet op een aantal plaatsen de lat nog iets hoger gelegd worden. De keuze op een aantal locaties voor een natuurgericht bosbeheer (al dan niet gekoppeld aan een reservaatstaatus), met extra aandacht voor dikke bomen, dood hout en spontane pro-

cessen, zou bovendien ook andere kritische bossoorten, zoals glanskop en appelvink, ten goede kunnen komen.

Voor de vogels van bosranden en allerlei lichtrijke situaties en open plekken in bossen is de evolutie echter veel minder positief. De belangrijkste boodschap naar het beleid is dat in onze regio extra aandacht nodig is voor de aanleg van gevarieerde bosranden, die via brede struwelen en ruigtes geleidelijk overgaan naar het open landschap. In het bijzonder bij toekomstige bosuitbreidingsprojecten zou dit perfect haalbaar moeten zijn. Ook de creatie van kleinschalige open plekken en interne

bosranden zal de 'bossoorten sensu lato' ten goede komen. Bovendien hebben dergelijke maatregelen ook een gunstig effect op heel wat soorten uit het agrarisch landschap met kleine landschapselementen.

...en Kanaalzone

Een laatste, wel heel apart verhaal, vormt de Kanaalzone. Een ernstige aanslag op de natuurwaarden in de jaren '60 en '70 maakte hier weer plaats voor de ontwikkeling van soms zeer waardevolle, 'nieuwe' natuur op de opgespoten terreinen. De verstandhouding van de laatste jaren bij de verantwoordelijke beleidsvoerders lijkt een bestending van deze natuur, naast de nodige economische

groei en bloei, mogelijk te maken op vrij korte termijn. In de toekomst moeten we in de voorziene overlegfora de beleidsmakers tijdig wijzen op het belang van bepaalde soorten en soortengroepen. Via de plaatselijke opportuniteiten kan dan naar oplossingen gezocht worden die de natuurwaarden ten goede komen, zonder de economische aspecten te hypothekeren. Wanneer daar tijdig rekening mee gehouden wordt, is dit vaak haalbaar. Het is evenwel frappant dat in de Kanaalzone, waar de zwaarste economische druk heerst, ook het snelst naar een permanent kwalitatief netwerk van natuur zal gegaan worden. Merk trouwens de gelijkenis op met de categorie watervogels, waar veel soorten het goed doen op de vele plassen ontstaan door de infrastructuurwerken in de jaren '60 tot '80.

Grote bonte specht: een van de soorten die we nu tot in de tuin kunnen waarnemen.

Wij betreuren echter dat voor tal van andere grootschalige of meer lokale economische ontwikkelingsprojecten, nog veel te vaak wél natuurwaarden sneuvelen, terwijl dit perfect had of zou kunnen vermeden worden. Meestal komt het er gewoon op aan om van bij de aanvang van dergelijke projecten de voornaamste natuurwaarden in kaart te brengen. In de meeste gevallen is het dan mogelijk om de economische doelstellingen te realiseren en de natuurwaarden te behouden of soms zelfs te versterken. Wij pleiten hierbij dus ten stelligste voor tijdig overleg bij de ontwikkeling van grootschalige projecten!

We kunnen besluiten dat de volledige set van voorgestelde en mogelijke maatregelen heel wat tijd, energie en inspanningen zal vergen. Rome werd niet op één dag gebouwd, en voor natuurontwikkeling en -herstel is dit niet anders. Het is aan de beleidsmakers om tijdig de nodige prioriteiten te leggen, in te schatten wat haalbaar is op korte termijn, waar via een gefaseerde aanpak langere termijn-doelstellingen kunnen gehaald worden en waar regio-overschrijdende projecten aangewezen zijn. In de verschillende fasen van de beleidsvorming is Natuurpunt steeds bereid de beleidsmakers te voeden met de nodige informatie over de lokale natuurwaarden en potenties!